

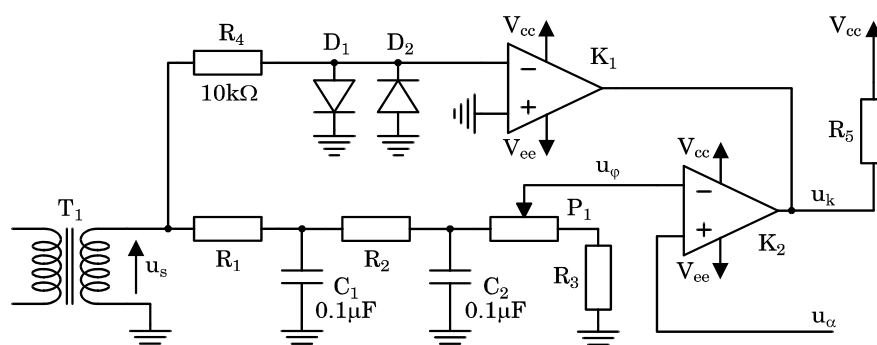
PROJEKAT REGULATORA JEDNOSMERNOG NAPONA SA MONOFAZNIM POLUUPRAVLJIVIM MOSNIM ISPRAVLJAČEM

PROJEKTNI ZADATAK

Proračunati i realizovati upravljačko kolo regulatora napona sa monofaznim polupravljivim ispravljačem tako da se pri promeni referentnog napona $U_r = 0 \dots 8 \text{ V}$ napon na opterećenju menja u granicama $U_0 = 0 \dots 50 \text{ V}$. Proveriti osetljivost regulatora na promenu mrežnog napona i na promenu otpornosti opterećenja.

SINHRONIZACIJA SA MREŽNIM NAPONOM

Na slici 1. je prikazan deo kola koji služi za sinhronizaciju upravljačkog kola sa mrežnim naponom, a na slici 2. su prikazani karakteristični talasni oblici napona za ovo kolo.

Sl. 1. Kolo za sinhronizaciju

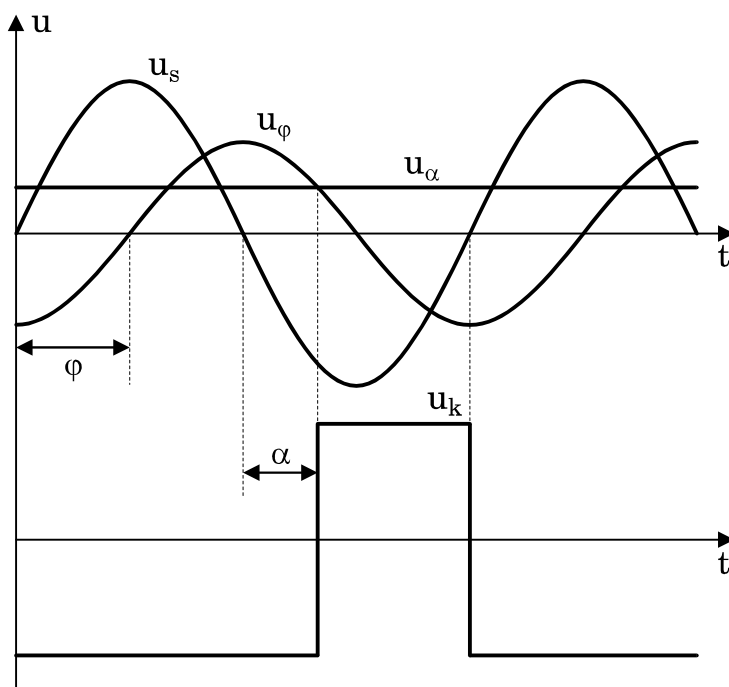
Kolo je preko transformatora T_1 vezano na mrežni napon. Sekundarni napon ovog transformatora (u_s) se preko otpornika R_4 dovodi na ulaz komparatora K_1 koji služi za određivanje polariteta tekuće periode mrežnog napona. Diode D_1 i D_2 služe za ograničenje ulaznog napona komparatora. Osim toga, sekundarni napon sinhronizacionog transformatora (T_1) se dovodi na ulaz dvostrukog RC filtra koga čine elementi R_1 , R_2 , R_3 , P_1 , C_1 i C_2 , čija uloga je da fazno okasni sinhronizacioni napon (u_s) za ugao 90° . Izlaz iz filtra se dovodi na ulaz komparatora K_2 gde se ovaj napon upoređuje sa naponom u_α koji određuje ugao paljenja " α " i to na taj način što je $\cos(\alpha)$ srazmerno upravljačkom naponu U_α :

$$\cos(\alpha) = k \cdot U_\alpha$$

Ovo je pogodno jer je i srednja vrednost napona na izlazu ispravljača srazmerna kosinusu ugla upravljanja:

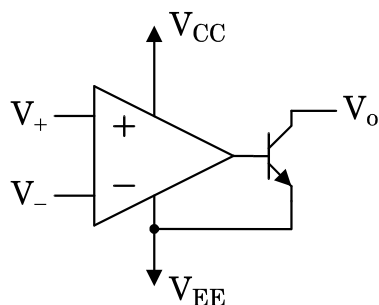
$$U_d = \frac{\sqrt{2}E}{\pi} \cdot [1 + \cos(\alpha)] - \frac{x_k I_d}{\pi}$$

čime se vrši linearizacija funkcije prenosa ispravljača i delimična kompenzacija promene mrežnog napona.

Sl. 2. Kolo za sinhronizaciju

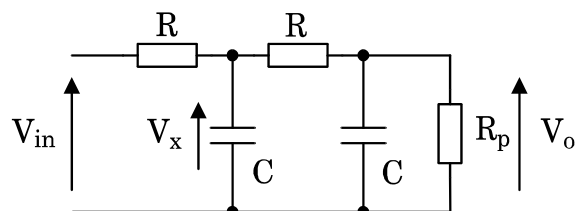
Kao komparatori se koriste integrisana kola LM393 koji u izlaznom stepenu imaju NPN tranzistor sa otvorenim kolektorom (slika 3.) tako da se izlazi više komparatora mogu vezati zajedno čime se postiže "I" funkcija (izlazni napon oba komparatora "u_k" postaje V_{cc} tek ako je na oba komparatora potencijal neinvertujućeg ulaza viši od potencijala invertujućeg ulaza).

Sl. 3. Komparator LM393

FUNKCIJA PRENOSA DVOSTRUKOG R-C FILTRA

Na slici 4. prikazan je dvostruki RC filter opterećen otpornikom R_p :

Sl. 4. Dvostruki RC filter

Napon na izlazu prve sekcije filtra je:

$$V_x = \left(\frac{V_{in}}{R} + \frac{V_o}{R} \right) \cdot \frac{\frac{R}{2} \cdot \frac{1}{sC}}{\frac{R}{2} + \frac{1}{sC}}$$

$$V_x = (V_{in} + V_o) \cdot \frac{1}{RCs + 2} = (V_{in} + V_o) \cdot \frac{1}{\frac{s}{\omega_0} + 2} \quad (1)$$

gde je ω_0 karakteristična učestanost filtra ($\omega_0=1/RC$). Napon na izlazu filtra u funkciji napona na izlazu prve sekcije je:

$$V_o = V_x \cdot \frac{\frac{R_p}{R_p Cs + 1}}{R + \frac{R_p}{R_p Cs + 1}} = V_x \cdot \frac{R_p}{RR_p Cs + R + R_p} = V_x \cdot \frac{1}{RCs + \left(1 + \frac{R}{R_p}\right)} = V_x \cdot \frac{1}{\frac{s}{\omega_0} + (1 + A)}$$

odnosno:

$$V_x = V_o \cdot \left[\frac{s}{\omega_0} + (1 + A) \right] \quad (2)$$

gde je $A=R/R_p$. Izjednačavanjem izraza (1) i (2) dobija se:

$$V_o \cdot \left[\frac{s}{\omega_0} + (1 + A) \right] = (V_{in} + V_o) \cdot \frac{1}{\frac{s}{\omega_0} + 2}$$

pa je funkcija prenosa filtra:

$$G(s) = \frac{V_o}{V_{in}} = \frac{1}{\left(\frac{s}{\omega_0}\right)^2 + (3+A) \cdot \left(\frac{s}{\omega_0}\right) + (2A+1)}$$

Da bi fazni pomeraj filtra na mrežnoj učestanosti bio 90° potrebno je da realni deo funkcije prenosa bude jednak nuli:

$$\operatorname{Re}[G(s)] = 0 \Rightarrow 2A+1 - \left(\frac{\omega}{\omega_0}\right)^2 = 0 \Rightarrow \frac{\omega}{\omega_0} = \sqrt{2A+1}$$

Ako se na izlazu filtra želi napon amplitude 10 V (nešto manji od napona napajanja) onda je:

$$|G(s)| = \frac{1}{(3+A) \cdot \left(\frac{\omega}{\omega_0}\right)} = \frac{10}{50 \cdot \sqrt{2}} \Rightarrow (3+A) \cdot \sqrt{2A+1} = 5 \cdot \sqrt{2}$$

Odakle sledi (pri $C=0.1\mu\text{F}$) $A=1.035$, $R=55.78\text{k}$, $R_p=53.88\text{k}$.

Ako se uzme da je $A=1$ ($R=R_p$) onda je funkcija prenosa:

$$G(s) = \frac{V_o}{V_{in}} = \frac{1}{\left(\frac{s}{\omega_0}\right)^2 + 4 \cdot \left(\frac{s}{\omega_0}\right) + 3}$$

Fazni pomeraj će biti $\varphi=90^\circ$ ako je:

$$\operatorname{Re}[G(s)] = 0 \Rightarrow 3 - \left(\frac{\omega}{\omega_0}\right)^2 = 0 \Rightarrow \omega_0 = \frac{\omega}{\sqrt{3}} = \frac{1}{RC}$$

ako se usvoji $C=0.1\mu\text{F}$ onda je:

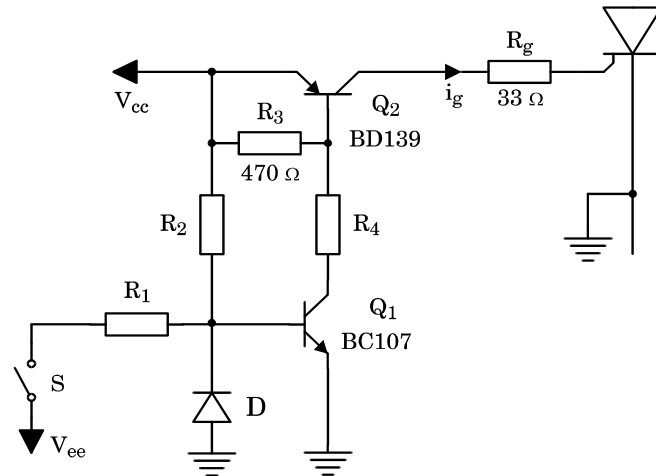
$$R = \frac{\sqrt{3}}{100 \cdot \pi \cdot C} = \frac{100 \cdot \sqrt{3}}{\pi} \text{ k}\Omega = 55.13 \text{ k}\Omega$$

Amplituda napona na izlazu iz filtra je tada:

$$V_o = 50 \cdot \sqrt{2} \cdot |G(s)| = \frac{50 \cdot \sqrt{2}}{4 \cdot \frac{\omega}{\omega_0}} = \frac{50 \cdot \sqrt{2}}{4 \cdot \sqrt{3}} = 10.2 \text{ V}$$

IMPULSNI POJAČAVAČ

Na slici 5. je prikazana električna šema impulsnog pojačavača namenjenog za generisanje impulsa za paljenje tiristora. Pojačanja primenjenih tranzistora su: BC107 - $\beta = 200$; BD139 - $\beta = 140$. Izlazni stepen komparatora je na šemi prikazan kao prekidač "S".

Sl. 5. Impulsni pojačavač

Kada je prekidač isključen tranzistor Q_1 se uključuje jer dobija baznu struju preko otpornika R_2 , pa se zbog toga uključuje i tranzistor Q_1 i tiristor dobija impuls za paljenje. Minimalna struja za sigurno paljenje primenjenih tiristora iznosi $I_{gmin} = 50 \text{ mA}$. Zato se usvaja $I_g = 0.1 \text{ A}$ ($V_{cc} = 5 \text{ V} \Rightarrow R_g \approx 33 \Omega$). Da bi pri ovoj struji tranzistor Q_2 bio u zasićenju struja baze treba da bude:

$$I_{B2} > \frac{I_{C2}}{\beta}$$

Kolektorska struja tranzistora Q_1 je tada:

$$I_{C1} = I_{B2} + I_{R3} = I_{B2} + \frac{V_{BE2}}{R_3}$$

Kolektorski otpornik tranzistora Q_1 treba da ima vrednost:

$$R_4 = \frac{V_{cc} - V_{BE2} - V_{CES1}}{I_{C1}} = \frac{V_{cc} - 0.8 \text{ V} - 0.1 \text{ V}}{I_{C1}} = \frac{V_{cc} - 0.9 \text{ V}}{I_{C1}}$$

Da bi pri ovoj struji tranzistor Q_1 bio u zasićenju struja baze treba da bude:

$$I_{B1} > \frac{I_{C1}}{\beta}$$

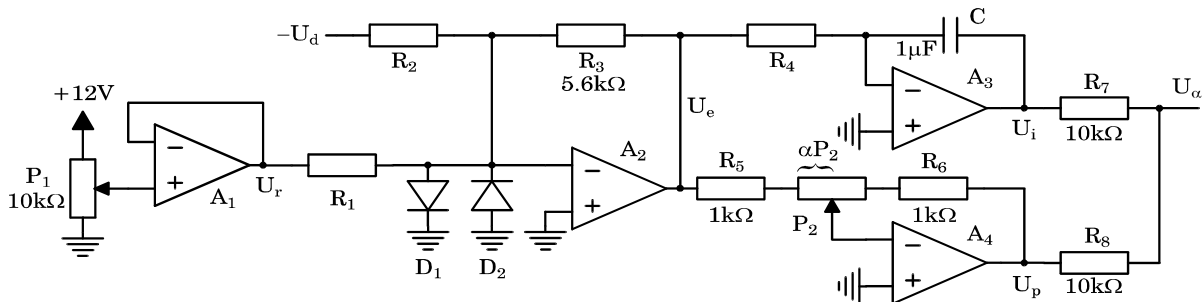
a otpornost otpornika R_2 treba da bude:

$$R_2 < \frac{V_{cc} - V_{BE1}}{I_{B1}} = \frac{5V - 0.7V}{I_{B1}} = \frac{4.3V}{I_{B1}}$$

Otpornik R_1 se dimenzioniše tako da, kada je prekidač uključen, struja diode treba da bude veća od nule jer će se tada padom napona na diodi izvršiti inverzna polarizacija spoja baza-emiter tranzistora Q_1 i samim tim gašenje oba tranzistora:

$$I_D = I_{R_1} - I_{R_2} = \frac{V_{ee} - V_D}{R_1} - \frac{V_{cc} + V_D}{R_2} = \frac{12V - 0.6V}{R_1} - \frac{5V + 0.6V}{R_2} = \frac{11.4V}{R_1} - \frac{5.6V}{R_2} > 0$$

REGULATOR

Sl. 6. Impulsni pojačavač

Kolo regulatora je prikazano je na slici 6. Referentni napon se zadaje potenciometrom P_1 i može imati vrednost $U_r = 0 \dots 12V$. Iza potenciometra je postavljen razdvojni pojačavač (A_1) sa jediničnim pojačanjem čiji izlazni napon predstavlja referentni napon U_r . Pojačavač A_2 predstavlja sabirač kojim se formira signal greške:

$$U_e = U_d \cdot \frac{R_3}{R_2} - U_r \cdot \frac{R_3}{R_1}$$

Signal greške se, preko otpornika R_4 uvodi u integrator A_3 čiji je izlazni napon:

$$U_i = -\frac{1}{C} \cdot \int i_c dt = -\frac{1}{C} \cdot \int \frac{U_e}{R_4} dt = -\frac{1}{R_4 C} \cdot \int U_e dt$$

a preko otpornika R_5 u pojačavač A_4 koji predstavlja proporcionalni deo regulatora sa izlaznim naponom:

$$U_p = U_e \cdot \frac{R_6 + (1 - \alpha)P_2}{R_5 + \alpha P_2}$$

POSTUPAK PODEŠAVANJA REGULATORA

1. Da bi se postigla zadata srazmera izlaznog i referentnog napona potrebno je da bude:

$$\frac{U_d}{U_r} = \frac{50V}{8V} = 6.25 = \frac{R_2}{R_1}$$

Može se uzeti $R_1 = 4k$ i $R_2 = 25 k$.

2. Proporcionalno pojačanje postaviti na vrednost $A=20$ tako što će se raskinuti povratna sprega, zatim pomoću P_1 podesiti napon U_e na vrednost $0.25V$. Potenciometrom P_2 podesiti napon U_p na vrednost $5V$.
3. Vremensku konstantu integratora:

$$\tau = R_4 C$$

podesiti na duplo manju vrednost od vrednosti pet perioda izlaznog napona ispravljača: $5 \cdot 5ms \approx 25ms$.

